

WAT MAAKT WERK VAN SCEN-ARTS ZO VERRIJKEND?

PRATEN OVER LEVEN EN DOOD

Sinds jaar en dag is iedere huisarts die euthanasie uitvoert, verplicht een andere onafhankelijke arts te raadplegen. SCEN-artsen zijn speciaal opgeleid om deze taak te verrichten. Wat maakt iemand een goede SCEN-arts? En: wat maakt het werk zo bijzonder? ‘Het komt tegemoet aan mijn honger naar verdieping.’

“In korte tijd ga je met de patiënt die je consulteert, enorm de diepte in. Wanneer maak je dat nu mee? Dat je met een onbekend iemand letterlijk over leven en dood spreekt. En dat je in één gesprek zo’n band met iemand opbouwt, dat diegene bereid is het achterste van zijn tong te laten zien. Dat vind ik iedere keer nog steeds heel bijzonder. Ja, het is een groot woord, maar ik noem het SCEN-werk verrijkend, als arts én als mens. Het is werk op het scherp van de snede.”

Kees Ruissen (65), gepensioneerd huisarts in Oosterhout (N-B), is sinds 2001 actief als SCEN-arts. Hij maakt deel uit van de eerste lichte arts die zich lieten scholen in deze bijzondere discipline. Voor Ruissen een logische stap. “Ik heb altijd belangstelling gehad voor de medisch-ethische en juridische aspecten van het werk. Toen ik

als student en later als huisarts met euthanasie en hulp bij zelfdoding in aanraking kwam, was ik meteen gefascineerd. En toen ik na een jaar of tien als huisarts actief te zijn geweest, behoefte had aan verdieping, heb ik mij aangemeld voor de opleiding tot SCEN-arts.”

■ Evenwicht

In 1984 formuleerde het KNMG-hoofdbestuur een standpunt over euthanasie. Toen al was consultatie door een tweede arts verplicht. Begin jaren negentig bleek echter uit onderzoek dat niet alle artsen zich aan de zorgvuldigheidseisen hielden. De KNMG is toen een netwerk gaan opbouwen van artsen die geselecteerd, opgeleid en beschikbaar zijn om andere artsen te voorzien van onafhankelijke en deskundige adviezen of om een consultatie te verzorgen. Dat netwerk vormde de basis van het huidige SCEN-programma.

Kees Ruissen heeft in de afgelopen vijftien jaar naar schatting meer dan honderd consultaties verricht. “Het is nooit routine-werk geworden. Dat mag en kan ook echt niet. Ieder gesprek is verschillend, ieder mens is uniek, iedere patiënt heeft een ander verhaal achter de hulpvraag. Het is zonder overdrijven een voorrecht daar naar te mogen luisteren. Maar het is tegelijk altijd een professioneel bezoek. Door mijn collega-arts te steunen en te adviseren, help ik ook de patiënt. Ik ben er niet zozeer om een luisterend oor te bieden, ik heb een opdracht. Dat evenwicht tussen empathie, persoonlijke betrokkenheid enerzijds en de zakelijke professionaliteit anderzijds, dat is het moeilijkste van het werk.”

■ Verantwoordelijk

Het aantal verzoeken om euthanasie of hulp bij zelfdoding stijgt. U krijgt er als huisarts dus vroeg of laat mee te maken. “Wanneer een huisarts meewerkt aan euthanasie, zijn er twee mogelijkheden”, legt Eric van Wijlick, SCEN-programmaleider bij de KNMG, uit. “Of hij aarzelt over de situatie en vraagt een tweede arts om steun (advies). Of hij vindt dat aan de criteria is voldaan om tot euthanasie te mogen overgaan. Dan is de huisarts volgens de Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (Euthanasiewet) verplicht een of meer andere onafhankelijke artsen om een consultatie te vragen.”

De huisarts belt vervolgens met het regionale nummer (dat op de site van de KNMG staat). Dan krijgt hij een goed opgeleide en ervaren SCEN-arts uit de regionale ‘pool’ toegewezen. Die neemt contact op met de aanvragend arts. Op basis daarvan kan besloten worden tot een consultatie. De SCEN-arts bezoekt de patiënt en toetst of aan de zorgvuldigheidseisen is voldaan. De SCEN-arts schrijft zijn advies – positief of negatief – in een verslag en geeft dat aan de huisarts. De huisarts bespreekt het advies van de SCEN-arts met de patiënt, maar is niet verplicht het advies te volgen. De huisarts blijft zelf altijd professioneel verantwoordelijk voor zijn handelen.

■ Verwachtingen

“Ik sta op de eerste plaats ten dienste van mijn collega-artsen”, zegt Harriet Eikelaar (40), huisarts (hidha) in Arnhem en sinds anderhalf jaar actief als SCEN-arts. ‘Die collega’s zitten soms in de knel. Zijn onder de

SCEN-arts raadplegen?

Per 1 november wijzigen een aantal SCEN-telefoonnummers. De actuele nummers vindt u op www.scen.nl. Op www.knmg.nl/publicaties/levenseinde vindt u alle publicaties en levenseinde bij elkaar. Zo ook de brochure voor patiënten: 'Spreek op tijd over uw levenseinde'.

NEDERLAND ROLMODEL

De KNMG geeft buitenlandse delegaties regelmatig uitleg over de euthanasiepraktijk in Nederland. Zo is er momenteel contact met de Canadian Medical Association, legt Eric van Wijlick uit. 'Daar heeft de Supreme Court het verbod op hulp bij zelfdoding opgeheven en moet de regering met wetgeving komen. Onze zusterorganisatie moet haar leden dus voorbereiden. Zij hebben het SCEN-programma om advies gevraagd: hoe regelen we dat de uitvoering zorgvuldig gebeurt en hoe bewaken we de kwaliteit van de betrokken artsen? Hoe scholen we onze leden?'

indruk, gespannen of simpelweg te emotioneel betrokken. Ik ontrafel als specialist de hulpvraag achter de vraag: wil iemand echt sterven of speelt er iets anders? En, heel belangrijk: zijn we al op het punt dat euthanasie de laatste oplossing is? Als ik de huisarts kan ondersteunen, is dat voor alle partijen een groot pluspunt."

Eikelaar wijst er op dat de rol van de SCEN-arts bij de patiënt en diens familie niet altijd helemaal duidelijk is. "Hoe betrokken ik ook ben, ik kom niet voor de gezelligheid thee drinken. Ik heb een professionele taak: toetsen of de vraag van de patiënt aan de toetsingscriteria voldoet. Dat is een medisch-technische (zakelijke) afweging, geen persoonlijke mening. Als dat laatste het criterium was, zou ik moeilijk advies kunnen geven. Ik buig diep voor het lijden en de moed van deze mensen. Eén keer heb ik van de familie achteraf veel wrevel ervaren. Ze verweten me niet empathisch genoeg te zijn geweest. Dat deed pijn. Nu weet ik dat ik vooraf duidelijk moet zijn; verwachtingen managen. Ik kom met een zakelijk doel en volg slechts de gezamenlijk afgesproken richtlijnen."

■ Verdieping

Net als Kees Ruissen noemt Eikelaar het SCEN-werk verrijkend. "Het geeft een extra dimensie aan mijn werk als huisarts." Toch heeft het even geduurd voor Eikelaar de stap durfde zetten. "Net als veel andere artsen dacht ik: kan ik dat wel? Ik vond euthanasie heel lang vooral een moeilijk, eng en zwaar onderwerp. Toen mijn moeder na een lang ziekbed overleed, kwamen leven en dood als onderwerp ineens heel dichtbij. Ik raakte erdoor gefascineerd en wilde er ook per se iets mee doen. Toen ik bijna 40 jaar was en als huisarts al een aantal keer euthanasie had uitgevoerd, heb ik contact opgenomen met de KNMG. Dat gesprek gaf me het benodigde zelfvertrouwen. Toen was de stap snel gezet."

Eikelaar doet het werk nu zo'n anderhalf jaar. Ze heeft er tot nu toe geen moment spijt van gehad. "Op de eerste plaats komt het tegemoet aan mijn honger naar verdieping. En dan bedoel ik dus niet zozeer op somatisch gebied. Mijn gesprekken als SCEN-arts gaan over de twee meest wezen-

lijke aspecten van ons leven: de zin ervan en de dood." Wat haar verder heel goed doet, is het intensieve contact dat ze met haar SCEN-intervisiegroep onderhoudt. "We zijn eerlijk en kritisch jegens onszelf en elkaar. En kunnen op elkaar terugvallen. Zo'n netwerk als achterwacht is heel belangrijk, want iedere consultatie is ingrijpend en emotioneel beladen. Je moet dat kunnen dragen."

■ Reflecteren

Wanneer kun je zoiets goed dragen? Met andere woorden: wat maakt iemand tot een goede SCEN-arts? "Ik denk dat je in evenwicht moet zijn, dat ten eerste", zegt Kees Ruissen. "Daarnaast lijkt enige levenservaring mij zeer gewenst. En, misschien wel het belangrijkste: als SCEN-arts moet je kunnen reflecteren op je eigen werk. Hoe is je verbale en non-verbale gedrag? Wanneer houd je je mond? Hoe verloopt zo'n gesprek? Dat leer je tijdens je opleiding wel, maar laten we eerlijk zijn: niet iedereen is voor dit werk in de wieg gelegd. En zelfs al beschik je over de vereiste vaardigheden en kennis, toch kan het ook wel eens mislukken. Het is mij één keer overkomen dat ik geen goed contact kreeg, zodanig dat ik geen zinnig advies kon uitbrengen. Dat is heel vervelend, voor alle partijen."

Als Harriet Eikelaar verwacht dat een consultatie extra ingewikkeld of belastend is, gaat een collega uit haar interventiegroep met haar mee. "Een gepensioneerd longarts die ook pas anderhalf jaar SCEN-arts is. Wij vergezellen elkaar zo nu en dan. Altijd met toestemming van de patiënt natuurlijk. Als hij er bij zit, schrijft hij niet mee. Nee, hij luistert slechts en toetst mij. Ik beslis uiteindelijk, maar twee horen en weten meer dan een. Deze wederzijdse steun is pure luxe."

■ Oproep

Niet alleen emotioneel is SCEN-arts een pittige discipline. Ook organisatorisch vraagt het nogal wat van de huisarts en diens omgeving. Ruissen: "Wie in z'n privéleven in een erg drukke fase zit of zelf iets ingrijpends heeft meegemaakt, heeft er wellicht even minder ruimte voor." In de 4 of 5 weken per jaar waarin de SCEN-arts inge-

roosterd is, is het zaak om zoveel mogelijk de privé- en werkagenda vrij te houden, benadrukken Ruissen en Eikelaar beiden. “En natuurlijk kosten ook de opleiding en de terugkerende intervisiebijeenkomsten tijd en energie. Maar ik heb altijd het gevoel gehad dat ik er meer voor terug kreeg,” stelt Ruissen. “Niet voor niets blijf ik dit werk nu ook doen na mijn pensionering. Het is een mooie, waardevolle én belangrijke taak. En ik draag graag bij aan een kwalitatief goede uitvoering van de zorgvuldig vormgegeven Nederlandse wetgeving op dit ingewikkelde gebied.”

Eikelaar zou het liefst iedere collega die over een opleiding tot SCEN-arts denkt, willen oproepen om het ook echt te doen. “Als student wist ik het zeker: ik ga nooit euthanasie uitvoeren. Daarna dacht ik: ben ik wel geschikt als SCEN-arts? En: hoe moet dat dan met de combinatie met je eigenlijke baan als huisarts en met je privésituatie? ‘Ik heb vijf kinderen en het kan gewoon – omdat ik het goed organiseer. Sterker nog: de combinatie tussen de zwaarte van het werk als SCEN-arts en de levenslust van mijn jonge kinderen, is het mooiste wat er is voor mij.’ ■

INTERESSE?

Nederland telt ongeveer 650 SCEN-artsen (Steun en Consultatie bij Euthanasie in Nederland). In een aantal regio's is behoefte aan nieuwe aanwas. Om SCEN-arts te worden, heeft u minstens vijf jaar ervaring nodig als huisarts (medisch specialist of SO). Heeft u interesse? Dan schrijft u een sollicitatiebrief waarin u uw ervaring met het onderwerp, uw betrokkenheid en uw motivatie beschrijft. Als de commissie u toelaat, volgt u een driedaagse, kosteloze en geaccrediteerde training. Meer informatie? Neem contact op met Raymond Sanders van de KNMG: (030) 2923268 of r.sanders@fed.knmg.nl of kijk op www.knmg.nl/werken-alsscenarts.

